

TA hiányok és sérülések sértik, zavarják vagy teljesen tönkreteszik egy műalkotás esztétikai értékét. Vannak szakemberek, akik a hiányos, sérült állapot megőrzését javasolják, mások ezt csak egy további kezelés kiindulópontjának tartják. A kulturális javak helyreállításának mértékét, esetleg szükségességét az egyes tárgyak, műalkotások történetével összefüggő események is lényegesen befolyásolhatják. Ezért előéletük tanulmányozása a restaurálás szempontjából különösen fontos feladat.

Orazio Fidani
Lót és lányai

¶ Egy kép előéletének viszontagságaira jó példa a Szépművészeti Múzeum gyűjteményében őrzött, Orazio Fidani (1610–1656 után) firenzei művész által festett *Lót és lányai* című kép. Részleges feltárását az 1890-as években végezték. A napóleoni háborúk idején, az Esterházy-képtár menekítésekor e kép is súlyosan károsodott, ezért új vászonhordozóra ültették (rantoálták). Ezt követően megkísérelték helyreállítani a hiányokat. A kor gyakorlatának megfelelően ennek átfestés lett az eredménye. Alaposabb feltárását az 1980-as években végezték el. Ennek eredménye egy erősen roncsolt, töredékes kép, amelynek helyreállíthatóságát akkor megkérdőjelezték. 2000-ben, egy újabb vizsgálat során a restaurátorok megállapították, hogy a kép mintegy egynegyede erősen hiányos, nagyobbik része viszont szinte tökéletes megtartású. Javaslatot tettek a mű teljes értékű formai és színbeli helyreállítására.

¶ A kép sérült részén a dús drapéria és a csendéletszerűen elhelyezett váza eredeti színei mozaikszerű töredékekben maradtak fenn. A töredékek formára és színre való kiegészítése aprólékos munkával, gondos építéssel készült. A retus először vonalkával és pontozással épült, majd befejezése egyre finomítva, totálkiegészítéssel történt.

Cola Petruccioli
Angyali üdvözlét

¶ A leválasztott freskók esztétikai helyreállításának egyik sajátos esete Cola Petruccioli (1360–1401) *Angyali üdvözlét* című kompozíciója (Szépművészeti Múzeum). Az orvietói festő falképei főként szülővárosában, illetve Assisiben találhatóak. A Szépművészeti Múzeum gyűjteményébe került freskó felülete erősen szennyezett volt, számtalan kopás és nagy területű hiány bontotta meg az egységét. Az indokolt tisztítást ammónium-karbonát, ammónium-hidroxid, Selecton B diatóma földbe kevert oldószer elegyével végezte a restaurátor. A restaurált freskó nagyobb hiányait vakolattal pótolták, míg a festett szigeteken belül

a sérüléseket vonalkázó retussal egységesítették. A töredékes szélek mentén a hiányokat a vakolat színében hagyták, amit nem retusáltak, hanem az eredeti vakolathoz hasonló szemcsézettségű anyaggal egészítették ki. A kompozíció látványát zavaró hiányt, ami a környező részletek segítségével értelmezhető volt, a kép esztétikai egységének érdekében rekonstruálták fokozatosan fejlesztett *tratteggio* technikával. A fegyelmezett, mértéktartó retus eredménye egy érzékeny egyensúly megvalósulása lett.

¶ A konzervált állapot megőrzésének példája az 1483-ban keletkezett *nagyszalóki Mária-oltár* (Magyar Nemzeti Galéria). Az angyali üdvözletet ábrázoló oltárszárnyat értelmetlenül egészítették ki a 20. század elején. Az oltárkép újabb restaurálásakor az eredeti feltárása mellett döntöttek a restaurátorok. A lepergett és elpusztult festékréteget nem pótolták, mert az oltár alsó részének darabjai hasonló módon sérültek. Ilyen esetben a konzervált állapot megőrzése az etikus megoldás.

a nagyszalóki
Mária-oltár

¶ Munkácsy Mihály *Krisztus Pilátus előtt* című, 1881-ben készült nagyméretű festménye az archív dokumentumok felhasználásának jó példája. A tűzvész során megsérült olajkép retusálását annak érdekében végezték el, hogy az ép részletek kapjanak megfelelő hangsúlyt, a sérülések ne zavarják az összképet. Adolphe Braun egykorú fényképe alapján készült például az egyik szereplő, egy főpap szakállának helyreállítása. A szakadás okozta sérülések retusálásának támpontjával a Munkácsy műtermében, 1881-ben készült fényképfelvétel szolgált. A kompozíció központi helyén megjelenő főpap retusált képrészlete megközelelti az eredeti állapotot, a sérülések nem zavarják a festményt.

Munkácsy Mihály
Krisztus Pilátus
előtt

¶ A leibici Szentlélek-templom 1520-ban készült *Szent Anna-oltárának* merevszárnya (Magyar Nemzeti Galéria) esetében semleges retust alkalmaztak. A táblakép festékrétege erősen roncsolt volt, de elegendő támpont maradt a kiegészítéshez. Alsó része elpusztult, itt *tratteggio* technikát alkalmaztak a restaurátorok semleges tónusozással. Az úgynevezett *tratteggio* retus látható a Jánosréti mester 1480-ban készült *Krisztus feltámadása* című táblaképén (Esztergom, Keresztény Múzeum). Az akvarell technika, amely mindig függőlegesen vonalkázott színkombinációból áll, kitűnően alkalmazható középkori táblaképek formai és színbeli kiegészítéséhez.

a leibici Szentlélek-
templom Szent
Anna-oltárának
merevszárnya

¶ A történetiség megőrzésének jeles példája az 1510-ben készült *csíkszentléleki főoltár* (Magyar Nemzeti Galéria). A kitűnő állapotban fennmaradt oltár egységeit a restaurálás során fellelt vázszerkezete segítségével lehetett újraépíteni. A vizsgálatkor kiderült, hogy egykor gótikus oromzat koronázta, amely elpusztult. A Szentháromságot ábrázoló oromzat mintegy száz évvel később került a jelenlegi helyére, a restaurálás után visszahelyezték. A mozgó szárnyak

a csíkszentléleki
főoltár

sérüléseit nem pótolták, hanem konzervált állapotban mutatták be. Az oltár-szekrény szoborcsoportjának lírai megfogalmazása Lőcsei Pál szellemiségét sugallja. A szekrény hátfal-rekonstrukciójának tervezését és megvalósítását e fontos művészettörténeti szempont irányította. Rekonstrukció csak akkor jöhet szóba, ha jelentősen nagyobb művészi érték érdekében van rá szükség, és biztos támpont áll rendelkezésre: az oldaldeszkákon kifogástalan állapotban maradt fenn a mintául szolgáló aranymustra. A helyes arányok megválasztása modellkísérletekkel történt: a mustra 1:1 méretű rajzát összevetették a szobrokkal, majd a vastag gessóalapba modellálták. A rekonstruált mustrás hátfal az eredeti vázzal összeépítve bebizonyította, hogy az újrakészített elem kitűnően illeszkedik az eredeti egészéhez. A késő gótikus szobrok formavilágát nem nyomja el, a meglévő értékeit inkább kiemeli. A restaurátor az írásos források, tudományos megfigyelések és készítéstechnikai vizsgálatok alapján rekonstruálta ennek a régi eljárásnak és anyaghasználatnak a technikáját.

a kisszebeni
Angyali
Üdvözlét-oltár

¶ A kisszebeni *Angyali Üdvözlét-oltár* 1510 és 1520 között készült (Magyar Nemzeti Galéria). A gótikus oltár oromzata a 19. század végén ledőlt. Az erősen rovarrágott, eredetileg aranyozott hársfa faragványok csak töredékeikben maradtak fenn. A nagymértékben töredékes oromzat fontos eredeti részleteket és méreteket őriz, ami a rekonstrukció lehetőségét biztosította. A rekonstrukció elkészítéséhez hatalmas segítséget jelentett Myskovszky Viktornak az oltárról készült historizáló felmérési rajza. A teljes formai rekonstrukcióra nemcsak esztétikai, hanem statikai okok miatt is szükség lehet.

¶ A kiegészített eredeti és a formai rekonstrukció megfér egymás mellett. Az eredeti felületek konzervált állapotban maradtak, a hársfafaragvány-pótlásokat felületi megmunkálás, tehát alapozás és aranyozás nélkül hagyták a restaurátorok, mert az eredeti aranyozott-festett faragványok állapota megengedte a töredékes bemutatást, mivel ezek egyértelműen elkülönültek a kiegészítésektől, így együttesen érvényesülnek a történeti, etikai és esztétikai szempontok.

a leibici Anna-oltár

¶ A plasztikai kiegészítés egyik esete figyelhető meg a leibici Szentlélek-templom 1520-ban készített *Szent Anna-oltárán* (Magyar Nemzeti Galéria). A gótikus oltár egysége, állapota a sok faragványhiánytól eltekintve megkövetelte a teljes értékű formai és színbeli helyreállítást. A restaurálás során kerülték a sokféle állapot egyszerre történő bemutatását, a kopásokat kagylóarannyal, a hársfával pótolta faragványokat poliment aranyozással állították helyre. A formailag kiegészített, aranyozott gótikus faragványok felületkezelése a helyreállítás egyik legvitatottabb kérdése volt. Helyes megoldásnak tartották viszont az eredeti retusálását kagylóarannyal és indokoltnak a pótolta faragványok poliment aranyozását.

- ¶ A totálkiegészítés és sérülés együttes bemutatására is adódik példa – ilyen a kissebeni Keresztelő Szent János-templom 1520-ban keletkezett *Szent Anna-oltára* (Magyar Nemzeti Galéria). A többszörösen átfestett dombormű eredeti polikrómiájának feltárásakor előkerült apró hiányokat retusálták a restaurátorok. Az alsó rész sérülése újkori eredetű, mert tévesen távolítottak el egy réteget. A műhibát tanújelként megőrizték. Az oltár polikrómiája egységes. A szárnyak és az oltárszekrény festése, aranyozása eredeti, míg a *Mettercia-szoborcsoport* testszíne és lüszterezése 18. századi. A totálkiegészítést a festés különleges technikája és az oltár egysége egyaránt indokolta. Az alsó sérülés nem zavaró, a szobrok eltakarják.
- ¶ A szerkezeti kiegészítést példázza a leibici két női szentnek dedikált oltár (Magyar Nemzeti Galéria). Állapota elhanyagolt, ami szinte sohasem teszi lehetővé esztétikai élmény létrejöttét. Gondos konzerválás után az építmény teljes értékű helyreállítására törekedtek a restaurátorok. A szárnyasoltárok esetében a teljes oltárépítményen belül egy kisebb egység állapota is meghatározhatja a kiegészítés mértékét. A teljes értékű kiegészítés létjogosultsága sokszor vitathatatlan.
- ¶ A restaurálások során különleges helyzetek is előfordulhatnak. A Leonardo da Vinci műhelyében készült *Madonna a gyermekkel és a kis Keresztelő Szent Jánossal* című Pálffy János gróf gyűjteményéből származik. A kitűnő minőségű festmény romos állapota miatt soha nem szerepelt kiállításokon. A letisztított és konzervált táblaképen számtalan és több okra visszavezethető sérülés és javítás együttes jelenléte volt megfigyelhető. A Mária fejét ért víz okozta sérülés kezelhetősége kritikusnak tűnt. A festmény többi részének jó állapota és minősége megkívánta a teljes értékű kiegészítést. Lassan építkező retusálással történt az esztétikai helyreállítás. A teljes körű esztétikai helyreállítást követően vált igazán érzékelhetővé Leonardo da Vinci műhelyének szelleme. A részleteiben nagyszerűen megfestett tájképi háttér és az alakok megfestése közti különbség szintén érzékelhető, ami a kép befejezetlenségére, esetleg több kéz közreműködésére vezethető vissza. Figyelemre méltó az előtér virágainak élethű megfestése. A természetűen ábrázolt előtér és tájképi háttér kitűnő állapota indokolta a kép teljes kiegészítését. A képrészleten ábrázolt növény a rencefélék családjába (Lentibulaceae) tartozó lápi hízóka (*Pinguicula vulgaris*), amelynek festésmódja a reneszánsz mester botanikai jártasságáról tanúskodik.
- ¶ Ez utóbbi kép példájával élve a restaurált mű leginkább egy szeretettel gondozott virágoskertre kell hogy emlékeztessen, ott is, itt is perdöntő, hogy mit hagyunk érvényesülni és mit virágozni, élni.

*Madonna
a gyermekkel és
a kis Keresztelő
Szent Jánossal*

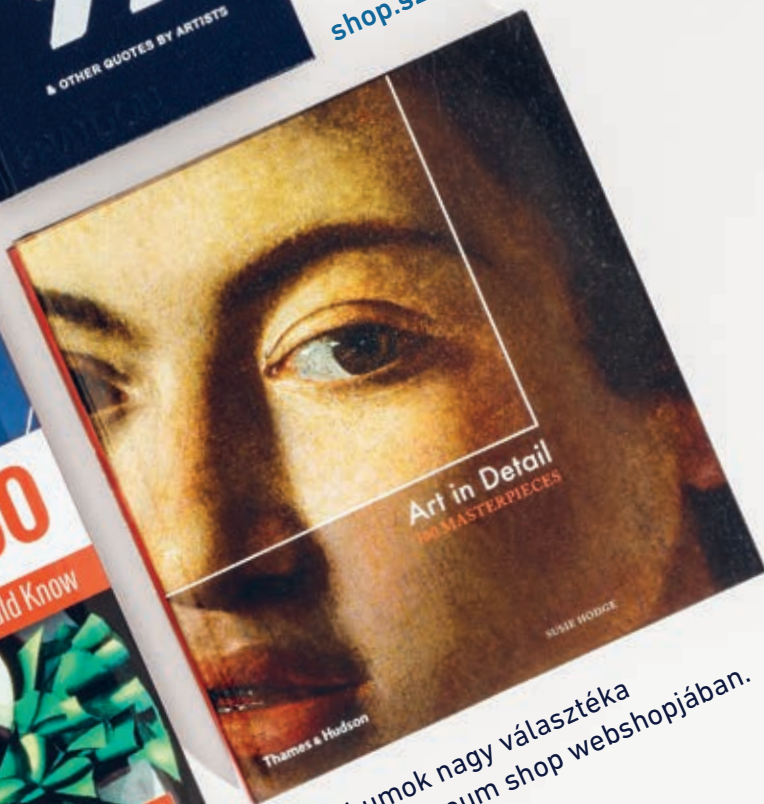

edited by Angelika Lampe
WORK

PRESTEL

SZÉP.MŰVÉSZET
shop.szepmuveszeti.hu

A legfrissebb művészeti könyvek és albumok nagy választéka
a Magyar Nemzeti Galéria boltjában és a Múzeum shop webshopjában.

